ԲՈՒԲԱՍՏԱՆ ՄԱՆԿԱՆՑ

ՀԱՏՈՐ Դ. 1885 ՏԵՏՐ 9

ԲՈՅՆԵՐՈՒ ԿՈՐԾԱՆԻՔՆ

Զար տղեկ մի թռչնոց բոյներ փնտռելով կ'զբօսնուր. երբ հաւկիթներ դըտնէր նոցա մէջ՝ կը կոտրէր զայնս. երբ փոքրիկ թռչուններն ծնած էին արդէն, բոյնէն դուրս կը նետէր զանոնք: Խեղճ փոքրիկներն կամ անմիջապէս կամ նօթռւթենէ կը մեռնէին: Իւր հայրն յաճախ յանդիմանեց զայն իւր անգթութեան համար: « Նոքա որք իւրեանց հաճոյից համար անասուններն կը չարչարեն, կ'ըսէր նա, կ'ապացուցանեն թէ սիրտ չունին երբէք, և միշտ անզգայ են մարդկային թշուառութեանց:»

Օր մի, մինչեւ իսկ իրեն զբօսանք ընտրեց փուչի մի ծայրով այն փոքրիկ թռչուններու աչքերն փորել, որք հազիւ կ'ըսկսէին իւրեանց թեւերն փորձել: Տեսնելով նոցա անօգուտ ջանքերն վազելու և թռչելու համար՝ կը խնդար նա:

Սոյն վայրկենին մայրն որ վերայ հասաւ, ըսաւ իրեն արտասուալից. « Զաւակս, դու չես աչխատիր քոյ չար բնազդումներդ զսպելու, և բարի Աստուածն սիտի պատժէ զքեզ:»

Կիւրակէ առաւօտ մի, փոխանակ եղեցի երթալու անտառը գնաց: Բարձր կաղնիի մը վերայ թռչնոց բոյն մի տեսնելով, ծառին գագաթն ելաւ և սկսաւ բոյնին մէջ գտնուած փոքրիկ թռչունները դուրս նետել: Երբ կը պատրաստուէր երրորդն վռնտել, սորա հայրն ու մայրն որ չատ վտանգաւոր որսի թռչուններ էին, իր վրայ յարձակեցան: Մեր դատարկասունն սարսափահար եղաւ, և ուզեց աճապարանօք ծառէն վար իջնել, բայց զայրացեալ թռչունք իւր աչերն փորեցին կըտուցի հարուածներով, այնպէս որ անկարող լինելով իւր ուղին գտնելու ծառէն վար իննալ և ոտքն ալ կոտրեց:

Ոչ միայն կոյր և կաղ, այլ դժբաղդեղաւ իւր բոլոր կենաց մէջ: Իւր ծնողաց մահուընէն յետոյ իւր հացը մուրալու ըստիպուեցաւ: Ամեն մարդիկ որք այնքան չար ճանչցած էին զինք՝ կը զթային իւր վերայ:

Երկնից մի պատիժն համարելով զայս, չէր դադրէր նա իւր խեղճ պատմութիւնն ընել երբ ողորմութիւն կուտային իրեն:

ՍԵԻԱՎԱՐԴ

ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ ՄԵՐԺՈՒՄ ՄԸ

Իրլանտայի մէջ աղքատ կին մը, որ չատ զաւակներով բեռնաւորուած էր եւ որոց մին դեռ ծծկեր մանկիկ մ'էր, օր մ'ալիւրավաճառի մը խանութը գնաց, իւր թշուառութիւնը վաճառականին կնոջ պատմեց և անոր տուաւ իր մը իբր գըրաւական՝ քանի մը չափ ալիւր գնելու համար:

Վաճառականուհին մերժեց կնոջ խընդիրը՝ չընդունելով գրաւը և թողուց որ մեկնի առանց ալիւրի: Խեղճ կինն ալ սատիկ յուսահատ կը մեկնի իր տնակը: Իրիկունը ուշ ատեն երբ վաճառականը կը վերադառնայ, իւր կինը անոր պատմեց մանրամասնաբար ինչ որ անցած էր և անորմէ չպահեց նաև որ վշտակցութիւն մը չունեցաւ անոր չափ մ'ալիւր տալու, որ այնքան թախանձանօք կ'աղաչէր: Այս լուրին վրայ, վաճառականը իսկոյն կ'ելնէ քանի մը քաշ ալիւր կ'առնու հետը և կը սաւառնի դէպ ի լքեալ կնոջ տնակը, զոր կը ճանչնար:

Աւա՛ղ, ժամանակը անցած է, վաճառականը գտաւ զնա սենեկին տախտակամածին վրայ տարածուած, ուր դեռ նոր կ'աւանդէր իւր հոգին ցաւէ, անօթութենէ և յուսահատութենէ: Նա խեղ-

ճը չրջապատեալ էր իւր զաւակներով, որք կ'աղաղակէին, և բռնած էր տակաւին իր թևերուն մէջ այն ծծկեր մանուկն, որոյ անմեղ և անզօր ձեռքերը ի զուր օգնութիւն մը կը փնտռէին մօրը թառամեալ, ցուրտ և ցամքած ծոցին վրայ:

Այս տխուր տեսարանին վրայ՝ վաճառականը սաստիկ կը վշտանայ, սակայն արդեօք ո՞րչափ կը վշտանար և կը տառապէր այսքան զաւակներու տէր այրի մայր մը, որ այնքան ժամանակներէ ի վեր յետին ծայր թշուառութեան մէջ կ'ապրէր, աշխատելով կրցածին չափ անօթի չձգել իր որդիքը: Բայց ցաւելու կէտն այս է թէ՝ իր փոքրիկ զաւակները թշուառ ու որբ վիճակի մէջ մնացին և չունին ու պիտի չունենան ասկէ վերջը ուրիշ պաշտպան մը, բայց ի Աստուծմէ: Իսկ կինը իւր աւաքինի վարքովը անչուշտ վարձատրուած է երկնաւոր Հօրմէն հանդերձեալ կենաց մէջ:

Թարգմ. Տ. Պ. ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԵԱՆ

Ա Ր Զ Ը

Արջը մեծ կեդանի մ'է որ կը գտնուի յԵւրոպա, յԱսիա և յԱմերիկայ, բայց ոչ յԱվրիկէ և ոչ ալ յԱւստրալիա: Արջք թէ եւ մսակեր են, սակայն կ'ուտեն նաեւ բուսեղէն, մեղր և ուրիշ բաներ: Սոքա թէ տաք և թէ ցուրտ կլիմաներու մէջ կ'ապրին, բայց տաք կլիմաներու մէջ ապրողներն չեն այնչափ զօրաւոր և վայրենի որչափ բեւեռային սահմաններուն մէջ ապրողներն:

Շատ տեսակ արջեր կան: Սպիտակ բեւեռային արջը կ'ապրի Ասիոյ և հիւսիսային Ամերիկայի մեծագոյն մասին մէջ, և մինչ ծովուն մօտ, քանզի իւր գլխաւոր կերակուրներն են ծովահորթ, ձուկ եւ ծովային թռչուն: Սա խիստ մեծ է և յաճախ կը հասնի 1500 լիտր, կամ աւելի քան ձի մը, և զօրաւոր ու կատաղի է: Ձմրան մէջ իւր որջը կը մտնէ, որ երբեմն պարզ խոռոչ մ'է ձեան մէջ փորուած, և իւր ժամանակին մեծ մասը հոն կ'անցընէ մինչեւ գարուն: Շատ խորամանկ կենդանի մ'է, և բաղում հնարքներ ունի իր կերակուրը ստանալու:

Անգամ մը բեւեռային արջ մը ծովահորթ մը տեսաւ, խոռոչի մը մօտ տաւին վրայ պառկած: Նա գիտէր որ եթէ յառաջ երթար, տաւին վրայի ծովահորթն կրնար խոռոչը մտնել ու փախչիլ, ուստի առանց տեսնուելու սողաց այնչափ մօտ որչափ կրնար, յետոյ ջուրը նետուեցաւ և տաւին տակէն լողաց մինչեւ հասաւ այն խոռոչը, յորում խեղճ ծովահորթն ապաստանել կը յուսար և վեր ելնելով բռնեց զայն:

Պետրոս՝ նաւակի մը նաւապետն սպիտակ արջի մը ամբողջ մորթը կ'ուզէր ունենալ. և խորհեցաւ որ փորձէ արջ մը մեռցնել առանց զայն զարնելու, ուստի թակարթ մը լարեց ձեան վրայ և անոր մէջ կեր դրաւ: Արջ մը որ տաւին վրայ կը պտտկէր կերը գտաւ և բռնուեցաւ թակարթին մէջ իւր մէկ թաթով, բայց յաջողեցաւ միւս թաթովն և կերը տարաւ: Դարձեալ լարուեցաւ թակարթն և արջը կրկին եկաւ, բայց յիշելով ինչ որ յառաջ պատահած էր, մէկ կողմ հրեց չուանը և դարձեալ առաւ կերը: Երրորդ անգամ լարուեցաւ թակարդն և չուանը ձեան տակ ծածկուեցաւ, բայց այս փորձն միւսներէն աւելի յաջող չեղաւ: Իրրեւ վերջին փորձ կերը դրուեցաւ այնչափ խոր խոռոչի մը մէջ որ արջն չէր կրնար առնուլ, առանց գլուխը մէջը խօթելու, և չուրջը թակարթ մը դրուած էր ձեան տակ ծածկուած: Սակայն արջն արդէն շատ կասկածոտ էր, և սկսաւ զգուշու-

թեամբ պեղել խոռոչին շուրջը եղած ձիւնը, չուտով դուռ չուանը, ան կ՚ելլայ զայն և տարաւ կերը ինչպէս յառաջ։

Բայց սպիտակ բեւեռային արջը կը բռնուի յաճախ և անասնոց չատ վնասարաններու մէջ կը տեսնուին։ Ես որովհետեւ միշտ տաքութենէ կը նեղուի, տառերու մեծ կոյտեր կը դրուին նորա գառատ եղին մէջ. և յաճախ տաշտերով պաղ ջուր կը թափեն նորա վրայ. նաեւ աւազաններ կը սեւ, սպիտակ և թուխ գունոց խառնուրդ մ՚է,

Սեւ արջը, Հիւսիսային Ամերիկայի ամայի մասերուն մէջ կը գտնուի, իւր մուշտակը կակուղ, հարթ փայլուն ու սեւ է։ Դուն ուրեք հինգ ոտքէն աւելի երկայն կ՚ըլլայ, երկչոտ է և կ՚ապրի բուսական կերակուրներով՝ թէև խաղ և հորթ կը յափշտակէ և կուտէ երբ անօթութենէն նեղուի։ Շատ ճարպիկ է ծառ մագլցելու և յաճախ կը դոլնայ վայրենի

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐՋ

ձինուին նորա լուացման համար։ Բեւեռային արջը չընտանենար, այլ միշտ կը պահէ իւր ապուշ և վայրագ գազանութիւնը։

Հիւսիսային Ամերիկայի դորշագոյն արջը չատ կը գտնուի ապառաժուտ լերանց և նոցա մօտ ընդարձակ դաշտաց մէջ։ Ան հիւսիսային Ամերիկայի ամենէն վայրագ կենդանին է և չատ կը վնասնայ. երբեմն ինը ոտք երկայն կ՚ելլայ։ Իւր մաղը թաւուտ է և ընդհանրապէս ալեխառն, կարմրագեղ մեղրը։ Եւրոպիոյ թուխ արջը չատ կը նմանի ասոր իւր բնութեան և սովորութեանց մասին։

Կինամօն արջը Ապառաժուտ լերանց արեւմտեան կողմը կը բնակի, իւր անունն առած է իւր մուշտակին գոյնէն։ Նաև իւր սովորութեանց մասին չատ կը նմանի սեւ արջին։

Արջք կրնան սորվիլ մեծ աշխատութեամբ այլ և այլ խաղեր, որք անասնոյն լուրջ դէմքին, ծանր ու ամեւ չարժ-

մանց համար չատ ղուարճալի կ'ըլլան, կը պարեն սրնգին թմբուկին եղանակաւ, եռեւի ոտից վրայ կը կայնին և գաւազան մը կը տանին ինչպէս գինուորն իւր հրացանը կը տանի։ Ընտանի արջ յաճախ նեղութիւն կուտան խոհանոցէն և շուկաները բան գողնալով։ Անգամ մը արջ մը փորձեց տանիլ տաք սուրճի տոհան մը ղըր խոհարարը վառարանին վրայ դրած էր, բայց սուրճը թափելով ինքզինքն այրեց։ Այս այնչափ բարկացուց զնա որ գետինը զարկաւ սուրճին տոհանը և խորտակեց զայն թաթին մէկ հարուածովը։ Աւսր վրայ տէրը չղթայով կոճղ մը կապեց իւր անուրին, այնպէս որ չէր կրնար տուն մտնել։ Բայց արջը չհամբերեցաւ ասկէց, և ի զուր կը ջանար մէկդի նետել կոճղը իւր թաթերով։ Յետոյ դէպ ի գետը քաշեց զայն և մէջը նետեց ու լիստ բարկացաւ, քանզի ամեն անգամ որ կը ջանար ընկղմել զայն երեսը կ'ելլեր։ Վերջապէս փոս մը փորեց, կոճղը մէջը դրաւ, հողը վրան քաշեց և կոխոտեց իւր ոտքերով և խորհելով թէ իւր նեղիչէն ազատած էր, սկսաւ քայլել, բայց ինքզինքն առաջինէն աւելի յուզեղոյն վիճակի մը մէջ գտաւ։ Այս ևս առաւել բարկացուց զնա, և մի քանի սաստիկ ցնցումներ տալէ վերջ խորտակեց չղթայն և այսպէս ազատեցաւ իւր նեղիչէն և զայն հողին մէջ թաղուած թողուց։

Արջը մնակեր դասուն վերաբերող կաթընտու կենդանի մ'է։

Թարգմ. Անգլ. ՏԻԳՐԱՆ Ե ԻՅՆԷՃԵԱՆ
Աշ. բարձր. վարժ. Պարթիզակի

ՓԱՅՏԱՀԱՏԻ ՄԸ ԵՐԱԶԸ

Անտառի մը մէջ գիւղացի մը ոտանաւոր կաղնի մը կը կտրէր. մէն մի տապարի հարուած իջեցնելուն՝ կը հառաչէր ու կը գանգատէր։

— Ինչ դժբաղդութիւն է այս, կ'ըսէր, մենք աղքատքս ո՛րքան դժուարութիւն կը քաշենք հացերնիս ճարելու համար։ Ա՜հ, երթէ հարուստ ըլլայի՛։

Խարտիշահեր և արծաթաղգեստ երիտասարդ մը երևցաւ, երբ փայտահատն այս խօսքերը կ'ըսէր։

— Բարե՜ւ, բարեկամ, ըսաւ անոր։ ըսէ՛ ինծի ի՞նչ կ'ուզես, և անմիջապէս կատարեմ։

Դիւղացին առջի բերան ապշած մնաց. բայց ընտրութիւնը չուտ ըրաւ, և խոնարհելով պատասխանեց.

— Սիրո՛ւն երիտասարդ, քանի որ ատանկ գեղեցիկ առաջարկութիւն մը կ'ընես ինձ, ես ալ կը խնդրեմ որ ասկէց վերջը ինչ բանի որ գալիմ ոսկի կտրի։

Օտարականը կամաց մը գաւազանովը դպաւ գեղացւոյն և ժպտելով ըսաւ։

— Կը փափագիմ որ ուրիշ բան մը ուզէիր, բայց քանի որ զայս ուզեցիր՝ կը շնորհեմ։

— Փա՜ռք Աստուծոյ. գոչեց գիւղացին, ահա՛ հարստացայ։

Անմիջապէս իւր նոր գործութիւնն փորձեց. կաղնիի մը ոստ առաւ ձեռքը, եւ տերևներն ու խոշկաղիններն անմիջապէս ոսկիի փոխարկուեցան։

— Ո՛վ հրաշք, ո՛վ երջանկութիւն, գոչեց փայտահատը։ Տուն վազեմ. ասկէց վերջը իմ տեղս թող ուրիշը աշխատի։ Ես այս օրէն սկսեալ ընտիր խորտիկներ պիտի ուտեմ և ազնիւ գինի պիտի խմեմ, վերջին անգամ է որ սա չոր հացը կ'ուտեմ ու սա պուտ մը ջուրը կը խմեմ։ Այն ատեն սափորն առաւ գետնէն...։ Բայց... ան ի՞նչ է։ Ինչո՞ւ ասանկ ծանր է։ Ջուրը ի՜նչպէս կը փայլի։ Հա՛... Ջուրը ոսկի եղեր է, կաթիլ մը

չի վազէր :

Փայտահատը կ'ուզէ հացը խածնել . անկարելի՛ . ակռայները պիտի կոտրտեն , վասն զի հացն ալ մի և նոյն գոյափոխութիւնը կրեր է :

— Ո՛հ , գոչեց այն ատեն խեղճ մարդը , ի՛նչ դժբաղդութիւն . ի՞նչ պիտի ընեմ , թէ որ հացս ու ջուրս ատանկ ոսկի կտրին : Կարծեմ աւելի աղեկ է ցամաք հաց ուտել և պարզ ջուր խմել :

Ահա՛ ի՛նչ եղաւ հարստութեան փափաքելուս արգասիքը : Ինչ որ երջանկութիւն մը կ'երևնար ինձ՝ մահուանս պատճառ պիտի ըլլայ :

Փայտահատն սկսաւ անձկութեան եւ վշտի աղաղակները արձակել , և ... արթընցաւ , վասն զի բոլոր ատենք երազ մ'էին :

— Փա՛ռք Աստուծոյ , գոչեց ուրախութեամբ . փոխանակ ոսկւոյ հաց ունիմ . բայց այս երազը թող դաս մ'ըլլայ ինձ : Բարեբաղդաբար Աստուած մարդուս ուզածը անմիջապէս չի տար . ո՛րքան մարդիկ ինձի պէս ոսկւոյ կը փափագին , եւ սակայն , եթէ ունենալու ըլլան , աւելի երջանիկ չի պիտի ըլլան :

Բարեկա՛մք այս պատէն մենք առաջուց ընենք , ինչ որ փայտահատն վերջէն ըրաւ . փափագ մը յայտնելէ առաջ՝ մըտածենք և մեր վիճակէն գոհ ըլլանք :

Թարգմ. ֆրանս. Պ. Ա.

ՌԵՀԱՆ

Փոքրիկն Մարիամ օր մը մօրը կը հարցընէր .

Ինչո՞ւ այդքան կը սիրէք պատուհանին եղերքը թողուլ սա պղտիկ կանաչ խոտը , որ ատանկ դեղեցիկ թաղարի մը մէջ տընկուած է : Մեր պարտէզն ատկէ հազար անգամ աւելի դեղեցիկ ծաղիկներ կան : Ինչո՞ւ այս դուզնաքեայ տունկը միւոներէն նախամեծար կը համարիք :

— Իրաւ է , պատասխանեց մայրը , այս համեստ տունկը , որուն անունն Ռեհան է , ո՛չ վարդին կարմրութիւնն , ո՛չ շուշանին սպիտակութիւնն և ո՛չ կակաչին զանազան դոյներն ունի : Բայց իր պարզ ու անվայել ծաղիկներն անանկ անուշ հոտ մը ունին որ վարդին անգամ կը յաղթէ : Մինչեւ աշնան վերջը , նոյն իսկ ձմրան մէջ , երբ միւս բոլոր ծաղիկները թրոռմած ու թօչնած են , ատոնք տակաւին իրենց ախորժելի հոտովը սենեակն կը հոտաւետեն : Ասոր համար ռեհանը պարկեշտ ու համեստ առաքինութեան տիպար սեպուած է , և նա միայն արժանի է վարձատրութեան , վասն զի նա կ'ապրի ու կը մնայ , երբ անձին բոլոր գեղեցկութիւններն անհետանան :

ԵԳԻՊՏՑՒՑ ԳՈՂԻ ՄԸ ԽՈՐԱՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ի ՀԵՐՈԴՈՏԵԱՅ

Հռամսէս Թադաւորն , որ Քրիստոսէ 12 դար առաջ կ'ապրէր , այնքան հարուստ էր որ , անոր յաջորդող եգիպտացի թագաւորաց մին չկրցաւ անոր հաւասարիլ կամ գոնէ մօտենալ :

Հռամսէս իր գանձերն ապահովութեան մէջ դնելու համար՝ քարէ չէնք մը կառուցանել տուաւ , որուն մէկ պատն պղատէն ղուրս էր : Ճարտարապետը , որ գէշ դիտաւորութիւններ ունէր , հեռևեալն մըտածեց . քարերէն մին անանկ վարպետութեամբ դրաւ որ , երկու կամ մէկ մարդ դիւրաւ կրնային զայն տեղէն հանել , երբ չէնքն լմնցաւ Հռամսէս իր գանձերն հոն փոխադրել տուաւ : Քիչ ատեն վերջը ճարտարապետը զգալով որ մահը մօտ է , իր երկու տղաքը կանչեց , ըսաւ անոնց

թէ՝ թագաւորին գանձատունն չինած ա-տեն վարպետութիւն մը բանեցուցեր էր, որպէս զի իւր զաւակներն կարենան ա-ռատաձեռնութեան մէջ ապրիլ. լաւ մը բացատրեց անոնց քարը հանելուն ձեւը, մեծութիւնն ու տեղը վերջապէս սա ալ ըսաւ որ, եթէ ըսածներն ճշդիւ գոր-ծադրէին, թագաւորին ամբողջ ստակն իրենցն էր:

Ձարտարապետը մեռնելուն պէս տը-ղայքը գործի սկսան: Դիչերանց պալատը գացին, որոշեալ քարը գտան, դիւրաւ հանեցին և մեծամեծ գումարներ առնե-լով ետ դարձան: Թագաւորն օր մը գան-ձատուն մտնելով զարմացաւ, երբ ստակի սնտուկներն բանալով՝ տեսաւ որ զգալի կերպիւ նուազեր էին: Ձէր գիտէր թէ յանցանքն որո՛ւ վերագրէր, վասն զի դը-րան կնիքն ամբողջ էր և չորս կողմն լաւ մը գոցուած: Երկու երեք անգամ նորէն գալով, և չարունակ տեսնելով որ ստակն երթալով կը նուազի, վասն զի գողերն ալ բան գործ ըրած էին գանձատունն մտնել. դակարթիներ չինել տուաւ, այն-պէս որ, երբ սոյն գործիքին դպչէր մէկը, անմիջապէս կը բռնուէր, և ստակի սըն-տուկներուն չուրջն դրաւ: Գողերն նորէն եկան, նոցա մին դակարթիին մէջ ինկաւ, եղբայրը կանչեց, գլխուն եկածն ըսաւ, և աղաչեց որ իւր գլուխը կտրէ, որպէս զի ճանչցուելով՝ անոր գլխուն ալ փոր-ձանք մը չգայ: Սա ևս տեսնելով որ ի-րաւունք ունէր՝ հնազանդեցաւ, քարը տեղը դրաւ և տուն դարձաւ եղբօրը գը-լուխն հետը առած:

Լուսնալուն պէս՝ թագաւորն իւր գան-ձատունն եկաւ: Ներս մտաւ թէ չէ՝ ապշեցաւ մնաց տեսնելով գողին մարմինն առանց գլխու՝ դակարթիին մէջ բռնուած. աւելի ևս զարմացաւ, երբ տեսաւ որ չէնքը անվնաս էր և բնաւ մուտք մը կամ ելք մը չէր տեսնուէր: Այսպէս ապշած ատեն, տեսէք ի՛նչ որոշում ըրաւ: Դիակը պատին վրայ կախել տուաւ և չուրջն պա-հակներ դրաւ, հրաման տալով որ եթէ մէկը այդ դիակը տեսնելով լայ կամ ցա-ւակցի, բռնեն իրեն բերեն: Գողին մայ-րը, իւր որդւոյն եղած այս նախատինքը տեսնելով բարկացաւ. միւս որդւոյն ը-սաւ որ, եթէ ամեն միջոց ի գործ դը-նելով՝ եղբօրն մարմինը չազատէ և իրեն չբերէ՝ սիւի երթայ գինքն ալ մատնէ թագաւորին: Խեղճ երիտասարդը չկարե-նալով մայրն համոզել, և վախնալով որ սպառնալիքն ի գործ կը դնէ՝ հետեւեալ վարպետութիւնն մտածեց:

Քանի մը տիկ գինի բեռցուց էշերու վրայ սկսաւ առջևէն քշել, և երբ եղբօրը մարմնոյն պահապաններուն մօտեցաւ, այդ տիկերէն երկու երեքն ծակեց: Գի-նին անմիջապէս վազելու սկսելով՝ սկը-սաւ պոռալ և գլխուն զարնել՝ յուսահա-տած մարդու մը պէս, որ չգիտեր թէ ո՞ր տիկը գոցէ: Պահակներն տեսնելով որ գինին առատօրէն կը վազէր, վազեցին ժողուելու, իւր ձրի ըմպելի մը: Երիտա-սարդն բարկութիւն կեղծելով՝ սկսաւ զանոնք նախատել: Բայց որովհետև ա-նոնք կը ջանային գինքը մխիթարել՝ բար-կութիւնն իջաւ և էշերն դարձնելով՝ ըս-կըսաւ տիկերն գոցել. ապա պահակնե-ներուն հետ խմբի բռնուեցաւ, և որով-հետեւ անոնք կատակներ ընելով՝ կ'աշ-խատէին գինքը մխիթարել, տիկերէն մին անոնց տուաւ, անոնք ալ նստան անմի-ջապէս եղած տեղերնին և սկսան խմել, երիտասարդն ալ ստիպեցին որ բովերնին կենայ: Նա ևս հաւանեցաւ և հոն կե-ցաւ, և որովհետեւ իւր հետ շատ քաղա-ղաքավարութեամբ կը վարուէին, տիկ մը գինի ևս տուաւ անոնց: Պահակներն ձրի գինի գտնելով և չափազանց խմելով՝ գի-նովցան, և քուներնին գալով՝ եղած տեղերնին քնացան:

Գադիմ զանգարթի մէջ բռնախլը

Երբ երիտասարդը տեսաւ որ մուրթը լաւ մը կոխեց, բոլոր պահակներուն ալ երեսն ածիլեց, եղբօրը մարմինն առաւ և էշու մը վրայ դնելով՝ դարձաւ։

Թագաւորն իմանալով որ գողին մարմինն առեր են, բարկացաւ, բայց որովհետեւ անպատճառ կ'ուզէր այս բանն ընողը գտնել, խիստ վարպետ և խելացի դատաւոր մը կարգեց և հրամայեց որ ամեն տեսակ մարդիկ կանչէ և ստիպէ զանոնք որ պատմեն իրեն՝ կեանքերնուն մէջ ինչ որ ըրեր են, և եթէ մէկը պարծենայ գողին մարմինը յափշտակած ըլլալուն զայն ձերփակալէ։

Դատաւորն այս հրամաններուն հնազանդեցաւ. բայց գողը իմանալով թէ՝ ինչո՞ւ կ'ըլլան այս բաները, ուզեց ցցուցնել թէ ինքը թագաւորէն վարպետ էր։ Նոր մեռած մարդու մը բաղուկը կտրեց ուսին մօտէն, և վերարկուին տակ դնելով՝ գնաց դատաւորին մօտ։ Դատաւորը մինչեւ այն աստեն իրեն եկողներուն ըրած հարցումներն անոր ալ ըրաւ. նա ալ պատմեց թէ իւր կենացն ամենէն գէշ գործն էր եղբօրը գլուխը կտրելն, որ թագաւորին դանճատանը մէջ դակարթի բռնուեր էր, և վերջն ալ անոր դիակը գողցեր էր՝ պահակներն դինովցնելով։ Դատաւորն զայս լսելուն պէս՝ ուզեց զայն ձերփակալել. բայց գողն մեռելոյն թեւն երկնցուց անոր և նա ալ բռնեց։ Գողը թեւը ձգեց և տունէն փախաւ։

Թագաւորն այս ալ իմանալով, անդիլի ծայր զարմացաւ այդ մարդուն խորամանկութեանն և յանդգնութեանը. բայց վերջապէս հրովարտակ հանեց որ կը նեղէր անոր եթէ ներկայանալու ըլլար՝ մեծ վարձատրութիւններ պիտի ընդունէր։ Գողն վստահելով անոր խօսքին, եկաւ ներկայացաւ։ Հաւանէս այնքան սիրեց զայն, որ իւր փեսան ըրաւ, զայն մարդոց ամենէն խելացին կարծելով։

ԴԻՒՑԱԶՈՒՆՔ ԱԶԽԱՏՈՒԹԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ջ.

ԳՐԱԳԻՏՔ, ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՔ ԵՒ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՔ

(Շարունակութիւն. տես Տետր 8)

Ժան-Ժագ Ռուսօ, իւր մանկութենէն նշանաւոր եղաւ ուսման սիրովը. կարդալ սորվելուն պէս իւր ձեռաց ներքեւ ինկած բոլոր գործերն լափեց։ Տասնեւինն տարեկան հասակին մէջ վերջին ծայր

ԺԱՆ – ԺԱԳ ՌՈՒՍՕ

թշուառութեան մէջ գտնուելով, սկսաւ իւր գործունէութեան ապացոյցներն տալ։ Երաժշտութիւն չգիտնալով հանդերձ, Լօզան կը հասնի, երաժշտութեան ու շարադրիչի պաշտօն կը կատարէ և հասարակութեան մէջ երդ մի նուագել կը տայ ոյր ընդդիմական նշարադրութիւններ բոլոր ունկնդիրներն վախցնելու զօրութիւնն կ'ունենան։ Բայց նա չվհատիր, Նէօշատէլ՝ յետոյ Շամպէրի կ'երթայ, միշտ երաժշտապետի պաշտօն կատարելով։ Փիչ

մը ազատութիւն գտնելուն ալ իր սե՛ր նեկին մէջ կը փակուէր, լուրջ կերպիւ կ՛ուսումնասիրէր և այս միջոցաւ է որ յաջողեցաւ սորվիլ այն արհեստն զոր կ՛ուսուցանէր։ Ողորմին մտաւորական ուսմանց աշխատելու համար, չանաց ապրուստի միջոցներ գտնել, ուստի հետզհետէ դաստիարակ, քարտուղար և երաժիշտ կը գտնուէր զայն։ Ամեն բան լաւ է իրեն համար, ոչինչ կը կասեցնէ զինք. զանազան տեսակ արհեստներ գործելով է որ իւր պարապ վայրկեաններուն մէջ գրեց այն գործերն, որք իւր համբաւն կազմած են։

Ժան-Ժագ Ռուսօ, տիպար քաղաքագիտութեան և յարատեւութեան, դժբաղդաբար առաքինութեան տիպար մի չեղաւ։ Իւր առանձին կենաց ամօթներն բոլորովին աղարտած են իւր վիճակն։

Շատ տարբեր մարդիկ եղան Տիտերօ և Տ'Ալամպէր, որք մի միայն մեծ աշխատակիցներ չեն, այլ նաև մեծ դէմքեր և գեղեցիկ բնաւորութիւններ։

Տընի Տիտերօ, 1613ի հոկտեմբերին մէջ աշխարհ եկաւ ի Լանկր. իւր հայրն որ այս քաղաքին մէջ կտրոցագործի պաշտօն կը կատարէր, հաստատուն բնաւորութիւն մի և անսասան ուղղամտութիւն մի ունէր, և այս պատճառաւ իւր հայրենակցաց յարգանքն և մեծարանքն կը վայելէր։

Տիտերօ նախ և առաջ Լանկրի Յիսուսեաններու ձեռաց մէջ մեծցաւ, որ այն ատեն Համալսարանէն լաւ աշակերտներ կրթելու համբաւն ունէին և որ մի և նոյն վայրկենին իւրեանց աշակերտաց մէջ կը հաշուէին զՎոլթէր։ Փիչ մի յետոյ իւր հայրն Փարիզ Արքունի վարժարանն ղրկեց զայն. տղան արդէն իւր զօրութեանց և աշխատութեան մէջ չռայլ կ՛երևէր, իւր դասակիցներէն տկար աշակերտաց պարտականութիւններն կը կատարէր, բայց նոցա կը թողուր յաջողութեան պատիւն։ Իւր ժամանակն, դաղաբարներն և եռանդն ամենուն ծառայութեան ներքև էին։

Վարժարանէն ելնելուն, Տիտերօ, դատաւորի մի քով մտաւ, իրաւագիտութիւնն ուսումնասիրեց, Անգլիերէն և Իտալերէն ուսաւ ու մաթեմատիքն կատարելագործեց. բայց կը մերժէր պաշտօն մի ընտրել։ Իւր վարանմանց տևողութեամբն հօրն հետ սրդողելու պարտաւորեցաւ, որ նորա համեստ թոշակն ջնջեց։

Տիտերօ, չեմարանի մը մէջ ապրեցաւ, ընկեր ունենալով իրեն թշուառութիւնն և ուսումն. թշուառութիւնն չէր ահաբեկեր զայն, ուսումն երջանիկ կ՛ընէր զինք։ Կը գրէր և իւր գրուածներէն մի քիչ բան կը չահէր։ Օր մի միսիոնարի մը կողմանէ վեց քարողներ ապստրոֆեցան իրեն, հատը 150 ֆրանքի։ Իւր կենաց վերջերն դեռ կը պատմէր թէ ոչն գործն իւր առուտուրներէն ամենալաւն եղած էր։

Սակայն կեանքն չաճախ դժուարին էր։ Տիտերօ կը պատմէ թէ 1741ի աւագ երեքշաբթի օրն, քսան և ութ տարեկան հասակին մէջ նօթի և առանց ստակի կը դտնուէր։ Թշուառ երիտասարդն դուրս կ՛ելնէ տանջանքն վռնտելու համար։ Փողոցներուն մէջ կը պտտի, յետոյ նօթի իր բնակած պանդոկն կը վերադառնայ. կը նստի խոնջեալ և կը մարի. պանդոկապետին կինն ի գութ չարժեալ, խորոված մի և գաւաթ մի գինի կը տայ նմա՝ զայն զօրացնելու համար։

« Այն օրն, կ՛ըսէ Տիտերօ, ուխտեցի իւրովի, երբէք կենացս մէջ աղքատի մը չմերժել և բնաւ նմանս այսպիսի օրուան մի չդատապարտել։ »

Բնաւ երդում մի այսքան ճշդիւ չպահուեցաւ։ Տիտերօ երեսուն տարեկան ամուսնացաւ, իւր հօր կամաց հակառակ եւ իւր ամուսնութիւնն թշուառ եղաւ։ Շարունակեց գրել ապրելու համար եւ

Փորձ ի վերայ արժանեաց եւ առաքինութեանց մի չարադրեց՝ որ հետեւեցան ուրիշ գործեր՝ մերթ անարժան իւր բարձր մտաց : 1749ին, Գիր ի վերայ կուրացն հրատարակեց, որ առիթն եղաւ այն յարգանաց և բարեկամութեան, զորս այն օրէն սկսեալ Վոլթէր յայտնեց իրեն և որ միացուցին երկու մեծ փիլիսոփայներն իւրեանց ամբողջ կենաց ընթացից մէջ :

Տիտըրօ կ'սկսէր իւր սկեպտականութեան վարդապետութիւններն պարզել, ուստի Վէնսանի մէջ բանտարկուեցաւ, բայց չետոյ սոյն հալածման վրէժն լուծեց Տ'Ալամպէրի հետ միանալով Համայնագիտութեան մեծ յիշատակարանին հինութեան համար :

Տիտըրօ, զարմանալի եռանդով մի Համայնագիտութեան յայտարարութիւնն խմբագրեց, որ պարտէր բոլոր մարդկային գիտութեանց կատարեալ պատմութիւնն բովանդակել : Տ'Ալամպէր յառաջաբանն գրեց, Ռուսօ երաժշտութիւնն իւր վրայ առաւ : Տիտըրօ նախկին փիլիսոփայութիւնն, առանց հաչուելու թէ Տ'Ալամպէրի հետ միասին պարտէր բոլոր յօդուածներն աչքէ անցնել· բազմաթիւ աշխատակիցներու հետ միացան և Վոլթէր սոյն վերջնոց մէջ մնաւ, այն եռանդովն, զոր այնքան լաւ գիտէր արծարծել :

Փիլիսոփայական կուսակցութիւնն կազմուած էր հին վարդապետութեանց և հին դաղափարաց կուսակցութեան դէմ : Եւրոպա ուշադրութեամբ կը դիտէր սոյն պայքարն յառաջդիմական ու ընդդիմադիր ոգւոյն մէջ. մին հանճարն ուներ իրեն համար, միւսն կարողութեան զօրութիւնն :

Կռիւն երկար եղաւ և սոսկալի. Տիտըրօ կարող եղաւ դիմադրել նմա հանդարտութեամբ յարատեւելով իւր գործին մէջ· Շարունակ երեսուն տարի աշխատեցաւ Համայնագիտութեան համար և բնաւ օր մի հանգիստն ի'նչ բան է չգիտցաւ :

Հաւանականաբար, իւր գարուն մէջ, ինք միայն բնութենէն բաւական զօրաւոր կազմուածով մի օժտուած էր դիմադրելու և բեռն մինչեւ վերջն փառօք կրելու ու արդարութեան սպառելու համար :

Տիտըրօ զօրաւոր առողջութեամբ մի և եռանդուն բնութեամբ մի օժտուած էր, սաստիկ սէր մի ունէր ճշմարտութեան համար :

Աչխատասէր և կրթասէր՝ եռանդագին կ'ուսանէր : Համայնագիտութեան մէջ մեքենական արուեստներն գրելու համար, սկսաւ ամբողջ օրեր գործանոցներու մէջ անցնել, մեքենաներն և գործիներն քննելով, իւր առջեւ գործել տալով զայնս և մերթ փորձելով անձամբ բանեցնել զանոնք :

Տիտըրօ ամեն ինչ գիտէր, ամեն բանի համար կրքով կ'աչխատէր և ամեն բանի վերայ կը գրէր : Երեք տարի Կրիմի համար Սալոններու նկարագիրն խմբագրեց, որ իւր սեռին մէջ անգուդական մնացած է :

Կրէթրիի հետ մտերմացաւ և երաժիչտ եղաւ : Զէմիր և Ազօրի երկրորդ արարուածին սրտաչարժ « Թրիօն» Տիտըրօի կը պարտինք :

Տիտըրօի առատաձեռնութիւնն և մարդասիրութիւնն առակի կարգ անցած էին : Իւր համբաւին ամենէն աւելի վայլուն ժամանակն, մազի անուչահոտ իւղ վաճառող մի փիլիսոփային գտնելու եկաւ եւ իւր սքանչելի իւղին համար ծանուցում մի խնդրեց՝ որ մազերն կը բուսցնէր : — « Հայրս, կ'ըսէ Տիտըրօի աղջիկն՝ տիկին տը Վանտէյլ, չատ խնդաց, բայց խընդրած ծանուցումն գրեց : »

Տիտըրօ, Ռուսիոյ կատարինէ մեծ կայսրուհւոյն բարեկամն եղաւ, որ իւր բա-

ըերարուհին հանդիսացաւ : Ռուսաստան գնաց՝ կայսրուհին տեսնելու համար , եւ վերադարձին Հոլանտա այցելեց :

1784ին Փարիզի մէջ հիւանդ ինկաւ եւ փիլիսոփայի մը հոգւոյ զուարթութեամբն մեռաւ :

Տ'Ալամպէր ևս իւր գործոց գաւակն է , սոյն բացատրութեան բուն իմաստով : Գնդապետ զօրաց դաւադական վերատեսուչ Տէթուչ- Բանօն ասպետին և տիկին որ Թանսէնի ապօրինաւոր զաւակն էր նա , որ Փարիզի Սէն ժան-լը-Րօն փոքրիկ եկեղեցւոյն սանդուղներուն վերայ գտնուեցաւ :

« Եթէ այսքան մթին ծագում մի անընդհատ էր սորա մի փայլուն ապագայի կանխավճռոյն , կ'ըսէ Բօնտօրսէ , պարտիք յիշել թէ հանճարաւոր մարդու մը ճշմարիտ նախահարք այն վարպետներն են , ոյք կանխած են գինք և թէ իւր ճըշմարիտ զաւակներն իրեն արժանի աշակերտներն են : »

Տ'Ալամպէր իւր ուսումն առաւ Մազարէն վարժարանին մէջ , ուր փայլուն աշակերտ մի հանդիսացաւ . երբ երիտասարդ եղաւ , եռանդագին պարապեցաւ մաթեմատիքական ուսմանց՝ իրաւագիտական վարժարանի դասերուն հետեւելով հանդերձ : Առանց վարպետի , զըրեթէ առանց դրեանց և առանց իսկ բարեկամ մ'ունենալու , որ առաջնորդէր գինք իւր խրատներով , հասարակաց մատենադարաններն կ'երթար , անդ ըրածարագ ընթերցումներէն մի քանի ընդհանուր տեղեկութիւններ կը քաղէր և տուն վերադարձին , բացատրութիւններն եւ լուծումներն կը փնտռէր անյագօրէն :

1741ին , քսան երեք տարեկան հասակին մէջ Տ'Ալամպէր արդէն գիտութեանց ճեմարանին անդամ ընդունուած էր . մեքենականութեան վերայ հրատարակած գործերովն երեւելի եղած էր արդէն : Աչխատութեան մէջ անխոնջ , չարունակեց գրել իւր ամբողջ կենաց մէջ , արտաղրել հիանալի գործեր և այս կերպիւ արժանացաւ նա այն փառաւորութեան՝ որ կցեալ է իւր անուան :

Տ'Ալամպէր անկեղծ , զգայուն և զըուարթագէմ էր , բայց իւր կազմուածքն տկար էր , վերջին աստիճանի ժուժկալ ծոմապահութիւն մի և բացարձակ զգաստութիւն մի չարգիլեցին զայն տարիքէն առաջ ծերութեան տկարութիւններն ըզգալէ . աչխատութիւնն իւր վեմ մխիթարութիւնն մնաց : Երբ ցաւոց մէջ ընկճեալ կը կարծէին զայն . նա իւրովի մի քանի մաթեմաթիքական խնդիրներ կը յուզէր , իւր ձեմարանի Պատմութիւնն կ'աւարտէր , կամ Տակիտոսի թարգմանութեան վերջին բառն կը գրէր :

Տ'Ալամպէր առատաձեռն էր և բարեբար , մինչեւ իսկ իւր կարողութենէն աւելի : Իւր ծախքով իր նախկին դաստիարակին զաւակներն կը մեծցնէր և իւր դայեակին ծերութեան պիտոյքը կը հոգար և երբէք չէր դիտէր հաչուել , երբ իւր բարեկամաց օգնութեան հասնիլ հարկ էր :

Վօլթէր , ծնեալ ի Շաթընէ 1694 փետրվար 20ին , որուն անուան նչոյլով փառաւորեց զիւր դար , Համայնագիտաց նման կատարի աչխատասէր մ'էր որ բըզնութենէն ստացած նչանաւոր ձիրքերն մչակեց և զարգացուց ուսման միջոցաւ : Կէօթէ ըսած է իրեն համար . « Հանճար , երեւակայութիւն , հմտութիւն , խելացութիւն , բանականութիւն , ճաշակ , փիլիսոփայութիւն , մեծանձնութիւն , բարձրութիւն , նորութիւն , կորովութիւն , ազատասիրութիւն , սրամտութիւն , փափկութիւն , եռանդ , վայելչութիւն , գեղեցկութիւն , չքեղութիւն , զօրութիւն , կըրթութիւն , ուժգնութիւն , կենդանութիւն , կայտառութիւն , յստակութիւն ,

պայծառուԹիւն, վայելչուԹիւն, պերճախօսուԹիւն, և ճչմարտուԹիւն, ահա ւասիկ ՎօլԹէր։ Բոլոր ժամանակաց մէջ գրագիտուԹեան ամենամեծ մարդն ու բը նուԹեան հեղինակին ամենէն աւելի հիանալի արարչուԹիւնն է սա։»

ՎօլԹէր մինչ իւր վերջին ժամն աչխատեցաւ։ Ութսուն և չորս տարեկան հակար լինելով առաջին ներկայացումներուն ներկայ գտնուելու համար, արարուած առ արարուած, այս ինչ կամ այն ինչ անցքին ունկնդրաց վերայ ըրած ազդեցուԹիւնն պատմել կ'տար։ Երբ իմացաւ Թէ ծափահարած էին, այնքա՛ն գոհ եղաւ նա, որ սկսաւ աւելի չուտ տուողնալ։

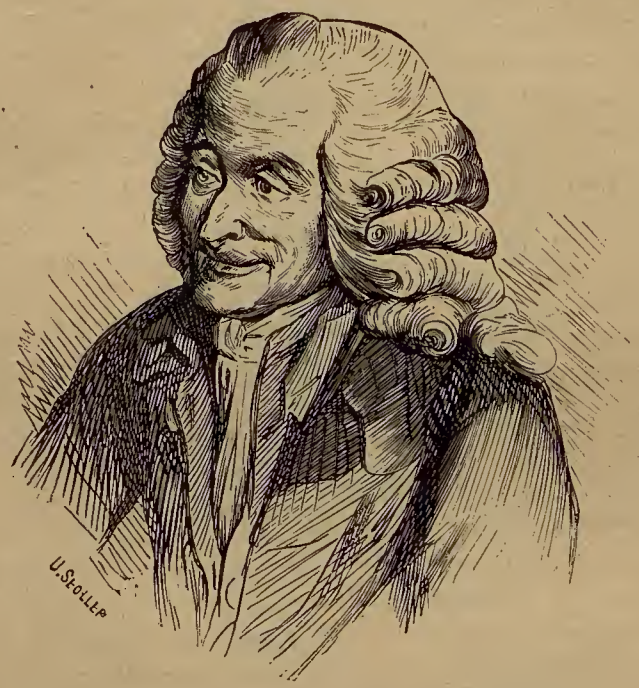

ՎՕԼԹԷՐ

սակին մէջ, 1778 տարւոյն վեպր. ամսոյն, դժնդակ հիւանդուԹենէ մի յետոյ, առողջացաւ, ուսումն ձեռք առնելու և իրեն կրկնուԹիւններովը գրաղելու համար, որ ներկայացումն քիչ առենէն պարտէր տեղի ունենալ «ԹէաԹր Ֆըրանսէ» Թատրոնին մէջ։ Դեռ խիստ տըղայ լինելով առաջին ներկայացումներուն ներկայ գտնուելու համար, արարուած առ արարուած, այս ինչ կամ այն ինչ անցքին ունկնդրաց վերայ ըրած ազդեցուԹիւնն պատմել կ'տար։ Երբ իմացաւ Թէ ծափահարած էին, այնքա՛ն գոհ եղաւ նա, որ սկսաւ աւելի չուտ տուողնալ։

Որոշեց Ձեմարանին մի մեծ հասարակային նստին ներկայ գտնուիլ։ Այն նըպատին համար որոշուած օրն մարտ 30ն էր։ Ամբողջ Փարիզ իմացաւ իսկոյն Թէ ՎօլԹէր Ձեմարան կերԹար, առաւօտէն ըսկըսեալ իւր անցնելու վողոցներն լեցուեցան բազմուԹեամբ մի, վերջին ծայր ան-

համբեր զայն տեսնելու, քանզի մի քանի օր առաջ իւր մահուան լուրն տարածուած էր քաղաքին մէջ։

Մարտ 30ին, երկուշաբթի օրն, Վոլթէր կառքով Լուվրէն և Շեմարանէն դուրս ելաւ. անհուն բազմութեան մի ծափահարութեանց մէջ Թէաթր Ֆրանսէզ թատրոնն գնաց, իրեն վերապրդ ներկայացումն տեսնելու համար. ծափահարուեցաւ։ Ներկայացումէն յետոյ բանաստեղծին կիսարձանն տեսարանին վերայ պսակուեցաւ. նոր բանդագուշանք մի եղաւ սա։ Վոլթէր, առաջին կարգին մէջ կանանց մօտ նստելու ստիպուած, փառաք և ուրախութեամբ արբչիւ, կ'ըսէր. « Ուրեմն համոյքէ մեռցնել կ'ուզէք զիս»։

Վոլթէր նոր կեանք մի սկսած կը թուէր. ապրիլ ամսոյ մէկին Ֆրանսական Շեմարանն գնաց, համոզելու համար զայն որպէս զի իւր բառարանն նոր ծրագրի մը համեմատ ընէ. ինքն անձամբ այն գործին աշխատիլ խոստացաւ։

Այսքան չանք, այսքան աշխատութիւնք իր ոյժերն սպառեցին. 1778 մայիս 30ին հոգին աւանդեց Հանդարտիկ։

Թարգմ.

Կ. ԳԱՐԱԿԻՒԼԵԱՆ
Շարունակելի

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՑԵՂԵՐ

—

ԴԵՂՆԱԳՈՅՆ ՑԵՂ — ՄՈՆԿՈԼԵԱՆ ՃԻԿՂ

(Շարունակութիւն տես թիւ 8)

ՄՕՆԿՕԼՔ

Մօնկօլք կամ Արեւելեան Մօնկօլք, Մօնկօլեան քաղաքին բացավայրերուն մէջ կը թափառին։ Բազմաթիւ ցեղերու կը բաժնուին։ Այս ցեղերուն ամենէն նշանաւորը խալխաս անունը կը կրեն։

Մօնկօլեան քաղաքը երկու զօտւոյ կըրնայ բաժնուիլ, որոց քաղաքական բաղդը ինչպէս նաև բնութիւնը և հոգին արտադրութիւնը իրարմէ տարբեր են։ Հարաւային զօտւոյն մէջ, որ ցամաք երկիր մ'է, միայն Չինաստանի սահմանագլխոյն վրայ դտնուող Մօնկօլեան սերունդէ եղող ժողովուրդները կը բնակին, որք ուղղակի չինական կայսրութեան հարկատու են։ Հիւսիսային զօտին՝ որոյ մէջ ամբողջ կը բնակին խալխաս անուանեալ ցեղերը, պտղատու է։

Խալխասները երկու կարգի բաժնուած են, Պուտտայական քահանայներ և սեւ մարդիկ, որք կը թողուն որ իրենց մազերը մեծնան։ Այս վերջիններուն մէջ, աղնուապետութիւն մը կայ, որոյ անդամները միւսներուն պէս հովիւ են, այլ սակայն առանց մէջէն ցեղերու գլուխները կ'ընտրեն, որք ընտրողութեան ժամանակ գործի գլուխ կ'անցնին։

Խալխասները՝ առնուազն չիւուն հազար հեծելազօր դինուոր կրնան հանել, բայց իրենց զէնքերը անյարդ են, այսինքն չինական երկասպրի դէշ սուրեր, կարճ նիզակներ, տէգեր, պատրուգաւոր տճեւ հրացաններ, կաչեպատ վահաններ, երկամ թելէ չինուած գրահներ, յիշեալ անձանց պաշտպանողական զէնքերն են։

Թափառիկ խալխաս մը յոյժ հանդարտ կեանք մը կը վարէ։ Հեծած միշտ համեստ եալ ձիու մը վրայ, որ գիշերը իւր վրանին դրանը ցիցէն կապուած է. իւր հօտերը աչքէ անցնել կ'սկսի և վախած անասնոց եռեւէն կը վազէ, յետոյ ո՛ եւ է բանակ մը կերթայ, անոր հովիւներուն հետ տեսակցելու համար։ Վերադարձին, օրուան մնացորդը իւր վրանին մէջ կը կծկտի, քնանալով, կարագով կամ կաթով եփած թէյ խմելով և ծխախոտը ծխելով, մինչդեռ իւր կանայք ջուր կը

քաչեն, կովերը կը կերակրեն, տաքնալու փայտ կը ժողվեն, պանիր, բուրդ եւ կենդանեաց մորթեր կը պատրաստեն հագուստի և կօշիկներու համար:

Հիւրասէր և ժուժկալ, Խալխասները ղեղնագոյն ցեղին նախնական առաքինութիւններն ունին, բայց ասոնք ոչ առևտուր ունին և ոչ արուեստ: Միայն թաղիք (քէչէ), քանի մը տեսակ ասղնագործութիւններ, անյարդար մորթեր և կաշիներ կը չինեն: Առաջին նիւթերը Չին և Ռուս վաճառականներու հետ կը փոխանակեն, որք կը գողնան կրցածնուն չափ: Ստակի տեղ քանի մը կտոր թէյ կուտան, որոյ հինգ կտորը Չինաստանի տեսակ մը արծաթ դահեկանին հաւասար է: Այս թէյը տունկին ամենէն դէշ և փոքր ճիւղերովը չինուած է: Երբեմնակի դէպքեր Խալխասներուն հանդարտ և նկատողական կեանքը կուգան վրդովել, ուխտադնացութիւն, յուղար-

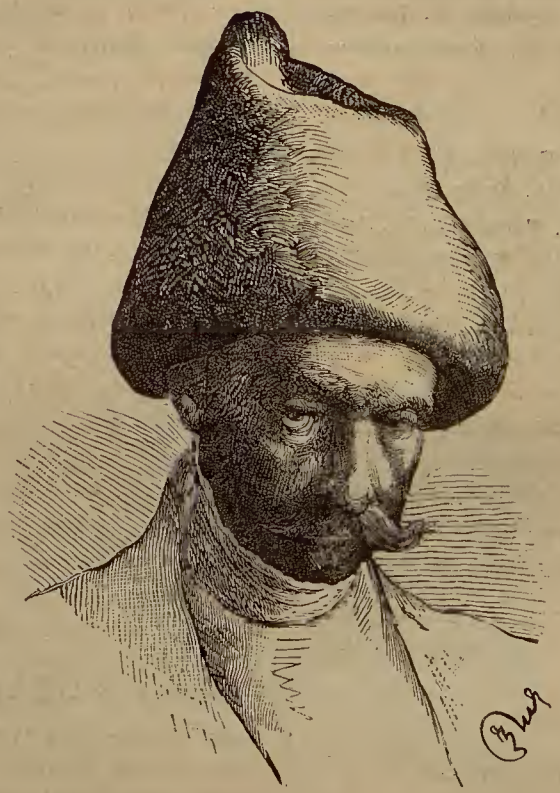

ՄՕՆԿՕԼ

կաւորութիւնն՝ ուրկէ յառաջ կուգան երկար խնջոյքներ, ճանապարհորդաց ընդունելութիւն, ամուսնութիւն՝ որ վաճառանոց մ'է, ուր հայրը իւր աղջիկը աւելի ստակ տուողին կը ծախէ և այր համար մեծ ուրախութիւններ կը կատարեն:

ԼՈՒԾՈՒՄՆ ՀԱՆԵԼՈՒԿԻ

Թիւ 12 հանելուկն էր ՆՈՒՇ — ՇՈՒՆ

Ձոր լուծեցին 1. Պ. Գառնիկ Ս. Կիւլպէնկեան : 2. Սերովբէ Թօքաթլեան . 3. Վահան Գ. Զարդարեան : 4. Մհերան Ռ. Սէմէրճեան : 5. Օր. Խոչուհի Քալճեան : 6. Օր. Մ. Զօհրապ : 6. Տ. Բէլէկեան : 7. Բիւզանդ Ս. Ճամճեան : 8. Արմենակ Յ. Սիւզմէճեան : 9. Հրանտ Պ. Մատթէոսեան : 10. Տիգրան Գ. Զըրախեան :.....

Թիւ 13 հանելուկն էր ԺԱՄԱՑՈՅՑ

Ձոր լուծեցին 1. Պ Պ. Սերովբէ Թօքաթլեան : 2. Մհինան Ռ. Սէմէրճեան : 3. Օր. Մ. Զօհրապ : 4. Մարտիրոս Ն. Եաղմաճեան : 5. Արմենակ Յ. Սիւզմէճեան : 6. Հրանտ Պ. Մատթէոսեան : 7. Տիգրան Գ. Զըրախեան : 8 Կարապետ Մ. Ուղուրլեան :

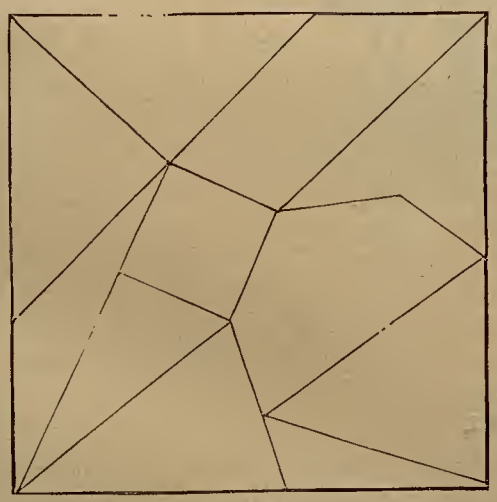

Իսկ Թիւ 14 հանելուկն լուծեցին, 1. Պ. Մհերան Ռ. Սէմէրճեան : 2. Օր. Սա Թինիկ Արապեան :

Կը խնդրուի Պ. Պ. Գառնիկ Ս. Կիւլպէնկեանէ , Սերովբէ Թօքաթլեանէ և Մհերան Ռ. Սէմէրճեանէ որ մէկը ղրկելով ՝ խոստացուած պարգեւները ստանան խմբագրատունէս :

ՀԱՆԵԼՈՒԿ Թիւ 15

Տըղաք ,
Երբեմն յ'արեւելս երկրորդս էր մեծ մի
Քաղաք .
Եթէ ամբողջս կ'ք , առաջինս տակ մի'
Խաղաք ,
Այլ գնացէք որ ի վարժատան
Ձեզ օգտակար բաներ դաս տան :

ԱՂԵՔ. Գ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՀԱՆԵԼՈՒԿ 16

Ռօսթինիի հարցուցին Թէ՝ քանի՞ տարու է :

— Եթէ ծննդեանս Թուականին նայիմ ըսաւ , ութսուն տարեկան եմ, իսկ եթէ ծննդեանս տարեդարձին նայելու ըլլամ՝ տասն և ինն տարեկան :

— Ի՞նչ է այս խօսքին մեկնութիւնը :

Սոյն երկու հանելուկներն առաջին անդամ լուծողներ պիտի ստանան Ճական հատ ծաղկանկար այցաքարտ :

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ ՀՐԵԱՑ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Առաջին և երկրորդ հատորներն կազմեալ կը ծախուին բոլոր հայ գրավաճառաց քով , և հանդիսիս խմբագրատունը, ի գին 30ական դրչի :

Բաժանորդագրութեան գինն է 25 դր. Թերթ առ Թերթ 30 փարա :

Երրորդ հատորին 8 , 9 , 10 և 11րդ Թերթերն հրատարակուեցան :

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉՔ — ՆՇԱՆ Կ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ ԵՒ Ս. ՏԷՕՎԼԷԹԵԱՆ
Տպագր. ՆՇԱՆ Կ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ— Պոլիս , Էսքի Զապթիյէ ճատտեսի , թիւ 63